

A BELGRÁDI KONVENCIÓ

1918. november 3-án délután 3 órakor Diaz tábornok és Weber tábornok a Padova melletti Villa Giustiban aláírta a történelemben padovai vagy Diaz-féle fegyverszünetként ismert egyezményt, ami megszüntette a hadiállapotot az Osztrák–Magyar Monarchia és a szövetséges hatalmak között. A fegyverszünet „szépséghibája” az volt, hogy egyik aláírója, az Osztrák–Magyar Monarchia gyakorlatilag már nem létezett, s ez ahhoz a furcsa helyzethez vezetett, hogy bár a fegyverszünetet a kettős monarchia írta alá, de rendelkezéseit már Magyarországnak és Ausztriának kellett végrehajtani. További hiányossága volt, hogy rendelkezései csak az olasz frontra vonatkoztak, és a balkánit, amely ekkor a Száva–Duna vonalán állt, figyelmen kívül hagyták. Előírta ugyan a háború kezdete óta Ausztria–Magyarország által fegyveres erővel megszállt területek kiürítését, de a Padovában megvont demarkációs vonal – Horvátország elszakadása után – nem érintette a történelmi Magyarország határait. A magyar kormány csak fél nappal az egyezmény aláírása után, november 3-án éjjel 11 órakor szerzett tudomást a harcok beszüntetése mellett az „ezeréves határokat” is biztosítani látszó fegyverszünetről. S bár az egyezmény pótjegyzőkönyve szerint a Monarchia és az antant között november 4-én délután 3 órakor kellett beszüntetni a harcokat, a fegyverszünettel Magyarország számára még korántsem ért véget a háború.¹ Minden jel arra utalt, hogy a Balkánon Franchet d’Esperey tábornok parancsnoksága alá tartozó szövetséges erők, mindenekelőtt a szerb hadsereg, nem tartják magukra nézve kötelezőnek a Diaz-féle fegyverszünetet, és átkelve a Dunán és a Szávan folytatni fogják előrenyomulásukat Magyarország irányában.

Franchet d’Esperey már október 30-án megparancsolta a szerb hadseregnek, hogy ahol lehetséges, dobjanak át néhány tíz főből álló egységet a Duna, a Száva és a Drina mögötti területekre, hogy e csapatok megjelenését Ausztria–Magyarország területén be lehessen venni a kiáltványukba.² Ennek megfelelően Mišić vajda másnap kiadta a parancsot az I. és II. szerb hadsereg parancsnokainak, de egyelőre megtiltotta a további előrenyomulást.³ Párizsból azonban a szerb katonai vezetés olyan tartalmú táviratokat kapott, amelyek a mielőbbi előrenyomulást tették indokolttá. Pašić november 2-i táviratában Párizsból arra ösztönözte a szerb hadvezetőséget, hogy igyekezzenek mielőbb bevonulni Boszniába, a Bánátba, a Szerémségbe és a Monarchia egyéb területeire, mivel hamarosan aláírják a fegyverszünetet.⁴ Vesnić, a párizsi szerb követ a szövetségesek október 31-i tanácskozásán elhangzottak alapján azt táviratozta, hogy bármit is határoznak az északi irányú terjeszkedést illetően, azt Párizsban jóváhagyják.⁵

A szerb csapatok fenyegető közelsége, valamint a velük szembeállítható csapatok elhanyagolható száma, illetve Kövess tábornagy jelentése, amelyben teljesen reménytelennek ítélt minden ellenállást, mert „mindössze tízezer puska állítható szembe az antant seregekkel”⁶, megerősítette Budapest elhatározását, hogy az ország határainak biztosítása érdekében mielőbb fel kell vennie a kapcsolatot az antant seregek parancsnokaival. Mivel Diaz tábornokkal szinte lehetetlen volt kapcsolatba kerülni, s egyébként is úgy tűnt, hogy a kérdésben Franchet d’Esperey az illetékes, a magyar kormány utasította Kövesst, lépjen érintkezésbe a francia tábornokkal, miközben elhatározta, hogy miniszteri szintű bizottságot küld a tárgyalások folytatása.⁷

A parlamenterként Belgrádba érkező Kozmovszky József és Dormándy Géza vezérkari alezredeknek,⁸ éppúgy mint a visegrádi 45. hadosztálytól a II. szerb hadsereghez érkezett tiszteknek⁹ Mišić vajda utasítására november 4-én dél körül átadták Franchet d'Esperey előzetes feltételeit.¹⁰ Ennek értelmében Magyarországnak hat pontot kellett teljesítenie: 1.) Azoknak az erőknek, amelyek 15 kilométerre voltak a román határtól, a Dunától és a Szávától északra, valamint a Drina mentén és a Crna Gora-i határnál, le kell tenni a fegyvert és egy kilométert északra, illetve nyugatra húzódniuk, megengedve ezzel e zónának szövetséges megszállását. 2.) A dunai hadiflottát, s a Dunán, Száván, Drinán és az Adria meghatározott zónájában található hajóparkot érintetlenül hadizsákmányként át kell adni a legközelebbi szövetséges erőknek, s ezzel együtt minden kommunikációs hálózatot. 3.) A feltételekre 24 órán belül választ kell küldeni Belgrádba. 4.) Ezt követően teljhatalmú megbízottakat küldeni a fegyverszüneti tárgyalások folytatására. 5.) E feltételek közlését követően be kell szüntetni a hadianyag szállítását és a csapatmozgásokat. 6.) A szövetséges erők parancsnokai és a „Jugoszláv Nemzeti Tanács” vezetői, a jugoszláv csapatok és a flotta parancsnokai között biztosítani a szabad kapcsolatot az ellenséges területeken keresztül is.¹¹ Dormándyék a feltételeket ismertették a magyar kormánnyal, majd Budapest rádiótávíráta alapján közölték, hogy jogukban áll tárgyalásokat folytatni az összes magyar csapatról a balkáni fronton és magyar területen, s a Dunától és a Drávától északra lévő nem magyar csapatokról, de Orsovánál a Dunától délre tartózkodó német csapatok nem tartoznak sem a magyar kormány, sem Kövess tábornagy alá, akárcsak a második pontban foglaltak. Jelezték azonban: az adott technikai körülmények miatt nem biztos, hogy az előirányzott 24 órán belül megérkezik a válasz, és ugyanez érvényes a hadianyag-szállítás és a csapatmozgások tilalmára is. Kijelentették továbbá, hogy a magyar kormány a szabad kommunikációs kapcsolatra irányuló feltevélt illetően csak a magyar területre vállalhat felelősséget. A fenti megjegyzések figyelembevételével a parlamentereknek a budapesti kormánytól és Kövess parancsnokságától felhatalmazásuk volt elfogadni az egyes és a kettes pontot, a hármas, négyes és az ötös pontot az említett feltételekkel, és a hatos pontot a magyar területre vonatkozóan.¹²

A magyar kormány tehát egymásnak homlokegyenest ellenkező értesüléseket kapott a fegyverszünetről. Míg Padovából úgy értesült, hogy az ott megkötött fegyverszünet Magyarországra is érvényes, addig Franchet d'Esperey az előzetes feltételekkel világosan tudtára adta a magyar kormánynak, hogy a balkáni frontszakaszra vele kell szerződést kötnie.¹³ Nem csoda, ha a magyar kormány és Károlyi ezt az ellentmondásos helyzetet nem tudta értelmezni, ezért azt a megoldást választotta, amelyik jobban beleillett az elképzelésébe: a külön fegyverszünetet, amely Magyarország számára az előzetes feltételek ismeretében és egyre fokozódó fenyegetettségében több szempontból is szükségesnek látszott.¹⁴ Károlyi úgy vélte, hogy a padovai egyezményt, miután nem vonatkozott a Balkánra, ráadásul az Osztrák–Magyar Monarchia nevében írták alá, Magyarországnak nem kell elismernie. Helyette az új, független, antantbarát és demokratikus Magyarország önálló fellépését és az önálló államiság elismerését is meghozó külön fegyverszünet megkötését tartotta előnyösnek. A kormány Berinkey Dénes igazságügyminisztert bízta meg a Belgrádba induló delegáció vezetésével. Döntéséről november 5-én táviratban értesítette Belgrádot, egyben ajánlólevelet kért a zavartalan utazáshoz.¹⁵ A magyar küldöttség¹⁶ azonban november 6-án hajnalban mégsem Berinkey, hanem Károlyi és Jászi vezetésével in-

dult útnak, hogy a szövetséges keleti hadsereg parancsnokával, Franchet d'Espereyvel tárgyaljon.¹⁷ A magyar küldöttség Belgrádba érkezésekor¹⁸ Franchet d'Esperey Sándor régenssel és Mišić vajdával még Nišben tárgyalt a Magyarország irányában megvonandó demarkációs vonalról, és a szerb vezérkar hadműveleti osztálya vezetőjének, Daniel Kalafatović ezredes kíséretében csak november 7-én indult Belgrádba.¹⁹

Míg Franchet d'Esperey úton volt Belgrádba, megérkezett Nišbe, a szerb főparancsnokságra Párizs szigorú parancsa, hogy a magyar képviselőkkel megkezdett tárgyalásai csakis az olasz hadszíntéren megkötött fegyverszünet rendelkezéseinek végrehajtására vonatkozhatnak, amelyek érvényesek minden frontra, és kerülnie kell a politikai kérdéseket. Petar Pešić ezredes, a szerb vezérkari főnök helyettese továbbította a táviratot Belgrádba, de egy kísérő táviratot is küldött Kalafatović részére, amelyben a főparancsnokság nevében utasította, hogy Párizs parancsát csak a fegyverszüneti tárgyalások befejezte után tudassák Franchet d'Esperey-vel. Ha pedig a kísérő távirat megérkezése előtt Franchet d'Esperey már tudomást szerzett Párizs utasításáról, akkor Kalafatovićnak meg kellett kérnie a tábornokot, hogy tisztán katonai okokból követelje a Bánát és a Bácska kiürítését a Maros–Szabadka–Baja–Pécs vonalig.²⁰ Még aznap este 21.45-kor Pešić újabb táviratban ismertette a szerb vezérkar álláspontját arra az esetre, ha Franchet d'Esperey a fegyverszüneti tárgyalások alkalmával hajlana a Temesvár–Zombor városoktól délre eső vonalra. A távirat szerint Kalafatovićnak a legvégső esetben közölnie kellett volna a tábornokkal, hogy az Szerbia számára elfogadhatatlan, és továbbra is hadban állónak tekinti magát Ausztria–Magyarországgal.²¹ Erre a lépésre azonban nem került sor, mivel a Franchet d'Esperey szálláshelyén a november 7-én este 7 órakor megkezdett tárgyalásokon fel sem merült, hogy a tábornok a Pécs–Szabadka vonalnál délebbre eső demarkációs vonalat jelöljön meg.

A konvenció

A tárgyalásokon részt vevők visszaemlékezéseikben hasonlóan írták le a magyar küldöttséget az első pillanatban nem sok jóval biztató találkozót.²² A félreértések elkerülése végett memoranduma felolvasása előtt Károlyi még egyszer rákérdezett arra, hogy a két tábornok közül (Diaz, illetve Franchet d'Esperey) ki jogosult a fegyverszünet megkötésére. D'Esperey határozottan magát jelölte meg.²³ Valószínűleg ennek a kategorikus válasznak tudható be: memorandumában Károlyi egyáltalán nem hivatkozott arra, hogy Magyarország már elfogadta a padovai egyezményt.²⁴ Miután meggyőződött, hogy a fegyverszünet kérdésében d'Esperey az illetékes, Károlyi ismertette kormánya célkitűzéseit. Magyarországot, elsősorban Wilsonra és az általa meghirdetett elvekre hivatkozva, semleges országgént említette. Késznek mutatkozott elfogadni a cseh és a délszláv állam megalakulását, de a határok megszabásánál felmerülő vitás kérdések eldöntését a békekonferenciára kívánta bízni, ami egyébként megegyezett Anglia és az USA elképzelésével.²⁵ Kérte a tábornokot, hogy amennyiben elkerülhetetlen az ország megszállása, akkor az legalább francia, olasz, angol vagy amerikai csapatokkal, de a gyarmati csapatok mellőzésével történjen.²⁶ A gyarmati csapatok és Wilson említése, sőt az egész memorandum, nem nyerte el a tábornok tetszését. Válaszában Magyarországot nem semleges, hanem legyőzött országnak nevezte, amelyet egyetlen intésére megsemmisíthetnének a csehek, románok, jugosz-

lávok és a szlovákok.²⁷ A találkozó érdemi részében azonban már nem mutatkozott ennyire ellenségesnek. Kijelentette, hogy csak a liberális nézeteiről és antantbarátságáról Nyugat-Európában is ismert Károlyira való tekintettel volt hajlandó fogadni a küldöttséget, és felszólította tagjait: tömörüljenek Károlyi köré, mert egyedül ő tud enyhíteni a helyzetükön.²⁸ A megállapodás mielőbbi aláírása érdekében, s hogy megkönnyítse a magyar küldöttség helyzetét, kész volt engedményeket tenni, és a tárgyi követeléseket csak tájékoztató jellegűnek tekinteni, amelyekről későbbi tárgyalásokon is megegyezhetnek. A magyar küldöttség megnyugtatót szolgált az is, hogy amikor Károlyiék a német csapatok távozására adott 10 napot kevesellték (Mackensen tábornoknak az Ukrajnából és a Bánátból kivont és Románia területén állomásozó mintegy 170 000 főnyi felfegyverzett hadseregéről volt szó), akkor a tábornok kijelentette, hogy nekik csak fel kell szólítaniuk őket a távozásra, s ha nem távoznak, nem tartoznak őket erőszakkal eltávolítani, „*a többi az antant dolga*”.²⁹

A szerződés végleges szövegének elkészítéséig a magyar küldöttség rendelkezésre álló idő alatt Károlyi és Jászi úgy döntött, hogy aláírása előtt egy táviratot küldenek Párizsba az antant legfelsőbb haditanácsának. A táviratban, hogy a szerződésnek politikai karaktert adjanak, kéri a magyar állam határainak garانتálását – Horvát-Szlavónországot nem értve bele –, a magyar közigazgatást a demarkációs területeken a béketárgyalásokig, valamint a szövetségesek közbenjárását a prágai kormánynál a szénszállító szerelvények továbbengedéséhez.³⁰ Miután a tábornok hozzájárult a távirat továbbításához,³¹ aláírták a feltételes szerződést, amelyben a magyar kormány kötelezte magát, hogy amennyiben kéréseikre kedvező válasz érkezik Párizsból, akkor részükről megkötöttnek tekintik a szerződést.³²

A feltételes szerződés aláírásának ténye bizonyítja, hogy Károlyi a konvenció tervezetét nem tartotta kedvezőtlennek. Olyannyira nem, hogy amikor a tábornok a szerződés végleges szövegéből kihagyta a 17. pont kitételét, az úgynevezett „*rendklausulái*”, amely előírta, hogy amennyiben az ország területén valahol zavargásokra kerül sor, akkor az antantnak jogában áll azokat a területeket a saját igazgatása alá vonni, az azonnali s végleges aláírására gondolt. Ehelyett Stielly vezérkari századost és a tolmácsot Clemenceau válaszána bevárására hátrahagyva, november 8-án éjjel 1.30-kor kíséretével visszautazott Budapestre, hogy kérje a Nemzeti Tanács jóváhagyását a konvenció aláírásához.³³

A Károlyi elutasását követő napokban tovább romlott Magyarország egyébként sem kedvező helyzete. A szerb főparancsnokság, mint láthattuk, már a magyar küldöttség Belgrádba érkezése kapcsán, november 7-én kilátásba helyezte, hogy akár d'Esperey ellenében is megszállja a Marosig, Szabadkáig, Bajáig és Pécsig terjedő területeket. A küldöttség elutazása után azonban a szerb csapatok nem d'Esperey tiltása ellenében, hanem a tábornok beleegyezésével folytathatták előrenyomulásukat a Vajdaság területére.³⁴ November 8-án a cseh csapatok is támadásba lendültek a Felvidéken. Eközben folytak a tárgyalások a románok újbóli beléptetéséről a háborúba,³⁵ és miután megteremtődtek az ország hadba szállásának külső és belső feltételei, Románia a Mackensen tábornoknak átadott ultimátumával és a mozgósítás elrendelésével november 10-én ismét belépett a háborúba.³⁶ A Párizsba küldött távirat sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Károlyiék elég későn, november 10-én hajnalban értesültek Párizs válaszárol, amelyben Clemenceau a tábornokot szűkszavúan, de határozottan utasította, hogy minden más kérdés kizárásával csak katonai kérdésekről tárgyaljon, és parancsát tekintse véglegesnek.³⁷ A november 7-én Belgrádban aláírt

előzetes szerződés tehát nem lépett életbe. Károlyi ugyan pozitívként értékelte, hogy Clemenceau kizárólag katonai jellegű intézkedéseket hagyott jóvá, miáltal az aláírandó konvenció rendelkezései nem tekinthetők véglegeseknek. A válasznak ezzel az interpretálásával, csalódását leplezve, valójában a Nemzeti Tanácsot és önmagát kívánta megnyugtatni. Nyilvánvalóvá vált, hogy az ország helyzetének további romlását megakadályozandó mielőbb alá kell írnia a tábornokkal a konvenciót, amihez a Nemzeti Tanács november 10-én egyhangúan hozzájárult, jöllehet a feltételeket az országra mért kegyetlen csapásnak minősítette.³⁸

A kormány Linder Béla tárca nélküli minisztert jelölte ki az aláírásra, aki kíséretével 11-én reggel 6 órakor Újvidékre, majd még aznap Belgrádba érkezett.³⁹ Franchet d'Esperey Szalonikiben értesült a magyar kormány döntéséről, és úgy határozott, valószínűleg a szerbiai útviszonyokról szerzett friss élmények hatására, hogy ő maga nem utazik Belgrádba, hanem Henrys tábornokot és Mišić vajdát hatalmazza fel az egyezmény aláírására.⁴⁰ November 13-án éjjel 11.30-kor magyar részről Linder Béla tárca nélküli miniszter, szerb részről Živojin Mišić, a szerb hadsereg vezérkari főnöke, a francia Keleti Hadsereg nevében pedig Henrys tábornok aláírásával megkötötték az úgynevezett belgrádi konvenciót, hivatalos nevén: „*Katonai konvenció, amely az Ausztria–Magyarország és a Szövetségesek között aláírt fegyverszüneti szerződés pontjait Magyarországra nézve megszabja.*”

A konvenció Keleten és Délen kijelölte a demarkációs vonalat, amely a Beszterce–Maros–Szabadka–Baja–Pécs vonal mentén húzódott. Az ennek megfelelő területeket nyolc napon belül katonailag ki kellett üríteni, de a közigazgatás továbbra is magyar maradt.⁴¹ Magyarországnak jogában állt kijelölni azokat a stratégiai pontokat, amelyek francia megszállását kívánatosnak tartotta, és amelyekről a szövetséges hadseregek főparancsnokának kellett végleges döntést hoznia.⁴² A 18 pontból álló konvenció a demarkációs vonalak kijelölése mellett előírta a magyar hadsereg leszerelését, 6 gyalogos és 2 lovas hadosztályban maximálva létszámát. Előírta továbbá, hogy a magyar kormánynak kötelessége Mackensen tábornok csapatait lefegyverezni és internálni, ha a megadott időre, a padovai fegyverszünettől számított 15 napon belül nem hagyná el Magyarországot. A konvenció biztosította a szövetséges csapatoknak Magyarország egész területére az átvonulási és tartózkodási jogot, és kötelezte Magyarországot hozzájárulni élelmezésükhöz, illetve szállításukhoz. A főparancsnokság rendelkezésére kellett bocsátani 3000 főnyi vasúti munkáscsapatot a szerbiai vasútvonalak, továbbá felszerelt utász- és távíráscsapatokat a szerbiai telefon- és távíróhálózat helyreállítására. Végül az utolsó pont kimondta a szövetségesek és Magyarország között az ellenségeskedések megszűntét.⁴³

Végzetes hiba, vagy elkerülhetetlen végzet?

A belgrádi katonai konvenció megítélése mindmáig vita tárgyát képezi a magyar történetírásban. Károlyi ezzel megnyitotta Magyarország „*kapuit*” az utódállamok megszálló csapatai előtt – miként azt a két világháború között a teljes magyar történetírás és a közvélemény vélte –, vagy pedig elébement a dolgok alakulásának, megpróbálta elkerülni a legrosszabbat, és a körülményekhez képest még előnyöket is sikerült biztosítania Magyarországnak számára? Az igazság ezúttal is a két állítás között van. A tények ismeretében túlzás azt állítani, hogy Károlyi volt a felelős az ország nagy részének

megszállásáért, de az a vélemény sem állja meg a helyét, miszerint a fegyverszünet aláírásával sikerült előnyöket biztosítani az ország számára. Való igaz, hogy a konvenció megalapozta a szerb hadsereg előrenyomulását, Erdélyben pedig megszüntette az egyetlen védhető vonalat, a Kárpátokat,⁴⁴ de az is tény, hogy a szerb csapatok már a konvenció megkötése előtt megkezdték a Dunától északra fekvő területek megszállását. A szerb főparancsnokság ugyanis Franchet d'Esperey utasítása értelmében már november 5-én elrendelte a Bánát és a Bácska megszállását a Maros–Szabadka–Baja vonalig,⁴⁵ és a szerb csapatok még aznap bevonultak Zimonyba (Zemun) és Pancsovára (Pančevo), november 6-án pedig Fehértemplomba (Bela Crkva).⁴⁶

Ami azt a vádat illeti, hogy Károlyi a súlyosabb feltételeket tartalmazó fegyverszünetet választotta a kedvezőbb Diaz-féle helyett, egyet kell értenünk Károlyi, Jászi és Garami megállapításával. Eszerint nem az volt a gond a konvencióval, hogy feltételei túl szigorúak voltak, hanem az, hogy azok nem lettek betartva.⁴⁷ A belgrádi konvencióban ugyanis azzal, hogy a stratégiai pontok magyar kérésre francia megszállás alá kerültek volna, benne volt a status quo fenntartásának lehetősége. Alkalmasság látszott tehát arra, hogy Magyarország megakadályozza az utódállamok, mindenekelőtt Románia törekvését, hogy még a békekonferencia előtt fait accomplit teremtsenek. Károlyit a belgrádi katonai konvenció aláírásában legfeljebb azért lehet elmarasztalni – ha egyáltalán el lehet –, amiért nem írta alá azonnal. Az bizonyos, hogy az antant (szerb) csapatok akkor is tovább folytatták volna előrenyomulásukat, ha már november 7-én aláírják az egyezményt. Volt azonban egy lényeges momentum, ami valószínűleg elkerülte a minden bizalmát a békekonferenciába vető magyar küldöttség és Károlyi figyelmét, mégpedig a háborúban fegyverrel történő és az egyezmény alapján való megszállás közötti különbség. A szerb hadvezetés viszont úgy vélte, hogy ennek a különbségnek később – a békekonferencián – nagy jelentősége lesz, ezért mindent elkövetett annak érdekében, hogy a területeket elfoglalja és ne a fegyverszüneti egyezmény alapján szállja meg. Hogy mekkora jelentőséget tulajdonítottak ennek a Károlyiék által lényegtelennek tartott különbségnek, azt jól szemlélteti Mišićnek az a törekvése a konvenció aláírásakor, amellyel igyekezett elérni, hogy külön határozzák meg azt a vonalat, ameddig a szerb csapatok már fegyveresen előrenyomultak, és külön a demarkációs vonalat.⁴⁸

Azzal, hogy a konvenciót nem írták alá azonnal – hiába kötött a Monarchia fegyverszünetet Diazzal Padovában, és hiába hivatkozott a magyar kormány arra, hogy már november 1-jén elrendelte a teljes fegyverletételt –, továbbra sem szűnt meg a hadiállapot Magyarország és a szövetségesek között a balkáni fronton. A szerb csapatoknak d'Esperey-től felhatalmazásuk volt folytatni hadműveleteiket a Vajdaság elfoglalására, és miután Károlyi elutazott, a szerb főparancsnokság kiadta a parancsot, hogy minél mélyebbre kell hatolni a leendő Jugoszlávia területeire, különösen a Bácskában és a Bánátban.⁴⁹ A szerb csapatok ezt követően bevonultak Ópazovára (Stara Pazova), Mitrovicára (Sremska Mitrovica), Indijába, november 9-én Újvidékre (Novi Sad), 10-én Versecre (Vršac).⁵⁰ Az ellenségeskedések hivatalosan – immár másodszer – csak november 11-én, francia idő szerint 11-kor, Németország kapitulációja után szüntek meg. Foch marsall parancsa értelmében a szövetséges csapatok újabb parancsáig nem léphettek át a fenti időpontig már elért vonalat.⁵¹ A szerb vezérkar a már említett okból kifolyólag a tábornoknál rákérdezett, hogy a magyarokra is vonatkozik-e az ellenségeskedés megszűnte. A válasz igen volt. Ennek ellenére Marinkovič őrnagy azt táviratozta a szerb főparancsnokságra, hogy a parancsot nem kell túl ko-

molyan venni, és nem kell, hogy visszatartsa őket a területek megszállásában.⁵² A szerb főparancsnokság megbízott összekötő tisztje ítéletében, és csapataik az utolsó pillanatig folytatták az előrenyomulást. Az I. szerb hadsereg parancsnoka még november 13-án is arra utasította a Duna-hadosztály parancsnokát, hogy még aznap estig, de legkésőbb éjfélig ériék el a Szabadka–Baja vonalat, „*miáltal úgy lehetne tekinteni, hogy az egész Bácska el lett foglalva a fegyverszünet aláírása előtt*”.⁵³ Ezt sikerült is elérniük. November 13-án bevonultak Szabadkára és Bajára, majd már a konvenció aláírása után november 15-én Barcsot, Szigetvárt és Pécsét, végül december elején Pécsváradot szállták meg csapataikkal. A belgrádi katonai egyezmény tehát *nem kiváltotta, hanem csak szentesítette* a szerb csapatok délvidéki és dunántúli előrenyomulását.

Azzal, hogy a november 13-án aláírt dokumentumnak a konvenció elnevezést adta, Franciaország gyakorlatilag elismerte, hogy a padovai fegyverszünet Magyarországra is vonatkozott. Noha egy állammal jóformán ugyanabban az időpontban két fegyverszünetet kötni elég nagy diplomáciai hibának tűnhet, az adott pillanatban nemcsak magyar, de francia részről is előnyösnek tűnt a balkáni frontra vonatkozó fegyverszünet megkötése.⁵⁴ (A szövetségesek közül egyedül Franciaország vélekedett így.) Alapvető különbség volt természetesen az indítékok között, mert míg a magyar fél a status quo fenntartását akarta elérni a béketárgyalásokig, addig Franciaország a konvencióban háború utáni közép-európai dominanciájának előmozdítóját látta. E francia szándék felismerése és annak megakadályozása vezérelte a szövetséges hatalmakat – Anglia, Olaszország –, hogy megtorpedózzák a konvenciót, amely egészen más okokból az utódállamok helyeslésével sem találkozott.

Az egyezményt alig két héttel aláírása után már csak Magyarország tekintette teljes értékűnek. Elértéktelenedésének folyamata, ami már közvetlenül aláírása után elkezdődött, 1918 decemberében már ott tartott, hogy az a konvenció betartásának ellenőrzésére Magyarországra érkezett Vix alezredes értékelése szerint sem volt egyéb papírrongynál.⁵⁵ Magyarország természetszerűleg nem azon volt, hogy dezavualja a konvenció értékét, hiszen az beleillett külpolitikai elképzeléseibe.⁵⁶ Franciaország kezdetben úgyszintén elégedett volt az egyezménnyel, és úgy érezte, jó alkut kötött. Még azt sem lehet mondani, hogy a szerbek elégedetlenkedtek voltak a megvont demarkációs vonallal. Joggal vetődhet fel ezután a kérdés, mi volt az igazi probléma, ha tulajdonképpen mind a három aláíró fél elégedett volt az egyezménnyel. A válasz rendkívül egyszerű. Nem azok voltak elégedetlenek, akik részt vettek benne, hanem azok, akik kimaradtak belőle. Nyíltan kifogást emelt ellene Csehszlovákia, mert a magyar kormány elkezdte a magyar közigazgatás helyreállítását a Felvidéken, amihez a konvenció alapján joga volt.⁵⁷ Nemtetszést váltott ki Romániában, mivel a demarkációs vonal távolról sem esett egybe az egész Bánátot és határának a Tiszáig történő kiterjesztését ígérő bukaresti titkos szerződésben foglaltakkal.⁵⁸ Anglia látszólag nem a konvenció, hanem Budapest francia megszállása ellen tiltakozott, amibe a franciák állítólag angol csapatokat is be akartak vonni.⁵⁹ Mivel az angolok érdekei elsősorban a Közel-Keleten voltak, és mert a Balkánon csak korlátozott számban álltak rendelkezésre angol csapatok, nem kívánták azokat a franciák közép-európai politikájának szolgálatába állítani.⁶⁰ Olaszország azért tiltakozott a konvenció ellen, mert azt tudta és beleegyezése nélkül kötötték meg. Az angolokkal ellentétben nem azért támadta, mert a franciák számítottak csapatai részvételére, hanem ellenkezőleg, mert kihagyták őt az intervencióból.⁶¹ Főként azt sérelmezte, hogy egyezményt kötöttek egy el nem

ismert kormányral, és ezáltal gyakorlatilag elismerték azt. A francia kormány látván az általános tiltakozást, kénytelen volt visszakozni. Részben azzal mentegetőzött szövetségesi előtt, hogy az egyezmény voltaképpen nem más, mint egy tábornok, nevezetesen d'Esperey jóhiszemű tévedése, részben azzal, hogy a magyar kormány de facto elismerése csak Károlyi magyarázatában szerepel, és az nem esett egybe a francia szándékokkal, illetve azzal, hogy Budapest francia megszállása nem azért történt volna, hogy a magyar kormányt megerősítse, hanem ellenkezőleg, hogy megrendszabályozza és biztosítsa ellenőrzését.⁶²

Az utódállamok tiltakozása és Anglia, valamint Olaszország ellenkezése, de legfőképpen a rendelkezésére álló csekély és szétaprózott francia erők miatt⁶³ Franciaország végül is feladta Budapest megszállásának tervét és magát a konvenciót.⁶⁴ Megszálló hadsereg helyett – Budapesten már elő voltak készítve a kaszárnyák és a pénzváltó a Keleti pályaudvaron – csupán egy szövetséges katonai bizottság, az úgynevezett Vix-misszió érkezett Budapestre, hogy a konvenció betartását ellenőrizze.⁶⁵ Küldetése eleve kudarcra volt ítélve, mivel a belgrádi konvenciót már Franciaország sem támogatta és csak azért nem nyilvánította semmisnek, hogy elkerülje hibája nyilvános beismerését. Az említett okok miatt a konvenció nem válthatta be egyik aláíró félnél sem a hozzá fűzött reményeket, kivéve a szerbekét, akiknek kívánságait messzemenően kielégítette, és amelyek betartásáról már ők maguk gondoskodtak. A belgrádi konvenció egy, a még mindig az integritás büvkörében élő vesztes állam naivitásának és egy győztes nagyhatalom távlati, számító terveinek a dokumentuma volt, amelyet azonban a politikai realitás, a szövetségesek hatalmak és az utódállamok érdekei nem engedtek megvalósulni.

Jegyzetek

1. A Monarchia fegyverszüneti bizottsága az ellenségeskedések azonnali beszüntetését akarta, de az olaszok ragaszkodtak ahhoz, hogy az ellenségeskedések megszüntét csak a feltételek elfogadása után 24 órával mondják ki. *Nyékhegyi Ferenc: A Diaz-féle fegyverszüneti szerződés (A paduai fegyverszünet). Személyes tapasztalatok és hiteles okmányok alapján.* Budapest, 1922. 32. Nyékhegyi volt a fegyverszüneti bizottság egyetlen magyar tagja.
2. Arhiv Vojnoistorijskog instituta u Beogradu (a továbbiakban AVII). Akta srpske Vrhovne komande, pop. 2, kut. 124. Telegram 422. A dokumentumot közli *Dragoslav Janković–Bogdan Krizman: Grada o stvaranju Jugoslovenske države 01. I. 1918–20. XII. 1918.* Beograd, 1964. 423. (A továbbiakban Grada.)
3. Ennek indoka a felszerelés rendbe hozása, a pihenés és a szükséges eszközök beszerzése volt. A feladatra csak önként jelentkezőket lehetett használni, és figyelembe kell venni az ottani lakosság véleményét is. Kisebb egységeket pedig csak abban az esetben lehetett utánuk dobni, ha az ellenség már kiürítette a területet. AVII. Akta srpske Vrhovne komande, pop. 3, kut. 120. Obr. 31588. Grada. 342.
4. AVII. Akta srpske Vrhovne komande, pop. 3, kut. 139. Közli *Bogdan Krizman: Srpska Vrhovna komanda u danima raspada Austro-Ugarske 1918.* In: *Historijski zbornik. God. XIV, 1961.* 177.
5. E távirat alapja Clemenceau kijelentése volt, amelyben az esedékes padovai fegyverszünet negyedik cikkelyét, amely a stratégiai pontok megszállásáról kívánt intézkedni, úgy interpretálta Vesnićnek, hogy „az elégtételül kell, hogy szolgáljon nekik, mivel fenntartják a jogot minden terület elfoglalására, ami csak tetszik, és az átvonulásra, ahol csak tetszik”. *Ormos Mária: Padovától Trianonig.* Budapest, 1984. 53.
6. Kövess jelentése november 2-án. Idézi *Farkas Márton: Katonai összeomlás és forradalom 1918-ban.* Budapest, 1969. 396.
7. *Hajdu Tibor: A polgári demokrácia külpolitikája 1918–1919-ben.* In: *Századok.* 1967. 5. sz. 874.
8. Az I. hadsereg parancsnoka, Bojović tábornok a Duna-hadosztály parancsnokának jelentése alapján tájékoztatta a főparancsnokságot, hogy november 3-án a parancsnokságra a magyar királyi hadügyminiszter és a magyar állam parancsa alapján meghatalmazott Koszloványi (Kozmovszky – H. A.)

- József és Dormándy Géza magyar vezérkari alezredek érkeztek, hogy tárgyalásokat kezdjenek a fegyverszünetről. A meghatalmazást Kövess tábornagy írta alá. Kijelentették, hogy Ausztria–Magyarország már nem létezik, és helyén négy új állam létesült: Csehszlovákia, Jugoszlávia, Ausztria és Magyarország. AVII. Akta srpske Vrhovne komande, pop. 3, kut. 113. Obr. 19.142. Idézi *Bogdan Krizman*: Beogradsko primirje od 13. novembra 1918. In: Zbornik za društvene nauke Maticе Srpske 47. 1967. 114. (A továbbiakban Beogradsko primirje). Böhm Vilmos szerint Kozmovszky Józsefet és Dormándy Gézát mint a fegyverszüneti bizottság tagjait a badeni főparancsnokság küldte október 30-án Kövesshez, és az előzetes feltételeket már november 2-án, tehát még a padovai fegyverszünet aláírása előtt megkapták. *Böhm Vilmos*: Két forradalom tüzeiben. Októberi forradalom, proletárdiktatúra, ellenforradalom. Verlag für Kulturpolitik. München, 1923. Reprint, Budapest, 1990. 65.
9. Beogradsko primirje. 114.
  10. Franchet d'Esperey nevében Charpy tábornok Marinković őrnagyon keresztül küldte Mišićnek a feltételeket. AVII. Akta srpske Vrhovne komande, pop. 3, kut. 139. Pov. 464. Közli *Krizman*: Srpska Vrhovna komanda. 193. Mišić d'Esperey-nek küldött válaszában arra figyelmeztetett, hogy Sándor régens és a főparancsnokság ragaszkodik Ausztria Magyarország délszláv területeinek teljes evakuálásához, hogy a Monarchia délszláv területeinek kérdéséről egyfelől a szerb kormány és a délszlávok (a Nemzeti Tanács – H. Á.), másik oldalról pedig a szövetségesek döntsének. Franchet d'Esperey-től kérte, hogy a tábornok követelje: a szerb csapatok szállhassák meg az egész Bánátot és Bácskát a Maros–Baja–Szabadka–Pécs vonalig. AVII. Akta srpske Vrhovne komande, pop. 3, kut. 139. Obr. 317000. Građa. 467.
  11. AVII. Akta srpske Vrhovne komande, pop. 3, kut. 139. Pov. 464. Közli *Krizman*: Srpska Vrhovna komanda. 193–194.
  12. AVII. Akta srpske Vrhovne komande, pop. 3, kut. 139. Obr. 19174. *Krizman*: Beogradsko primirje. 117.
  13. *Ormos*: i. m. 60.
  14. A Duna-hadosztály parancsnoka a csehek, szlovákok és a magyarok közötti ellentétekről ír. Emiatt Magyarország teljesen el van vágva Európa más részeitől, ráadásul a németek is ellenségesen viszonyulnak hozzá. Veliki rat Srbije za oslobođenje i ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca 1914–1918. g. Beograd, 1937. Knj. 31. 59. (A továbbiakban VRS.)
  15. *Krizman* egy keltezés nélküli táviratot idéz, Lovászy és Berinkei aláírásával. Beogradsko primirje. 118. Hajdu viszont úgy tudja, hogy Linder Béla táviratozta meg a kormány döntését. *Hajdu*: i. m. 877.
  16. A kormány mellett képviselve volt a Nemzeti Tanács, a Munkástanács és a Katonatanács.
  17. *Károlyi Mihály*: Egy egész világ ellen. Károlyi 1921–1922-ben írt emlékiratainak kéziratban fennmaradt II. kötete. Szerkesztette: Litván György. Budapest, 1968. 416. Linder Béla Bogdan *Krizman*nak 1957. július 1-i belgrádi beszélgetésében a belgrádi konvenció előzményeiről elmondta, hogy amikor a Monarchia vezérkara Badenből elküldte a Weber tábornok által már elfogadott padovai fegyverszünet szövegét, ő azonnal azt válaszolta, hogy fogadják el az antant feltételeit, amennyiben elismerik függetlenségüket. Javasolta a kormánynak, hogy ő vezesse a küldöttséget, de nem kapott megbízást. Beogradsko primirje. 118.
  18. A küldöttség még aznap megérkezett Belgrádba, s Károlyiék a „Szerb Korona” Hotelben szálltak meg. AVII. Akta srpske Vrhovne komande. Pop. 3. Kut. 131. Obr. 19182. Beogradsko primirje. 119.
  19. *Daniel Kalafatović*: Naša primirja u 1918. godini. In: Srpski književni glasnik X–XII. 1923. Novi Sad. Knj. X. Broj. 7. 519.
  20. AVII. Akta srpske Vrhovne komande. Pop. 3. Kut. 136. Közli *Krizman*: Srpska Vrhovna komanda. 197.
  21. AVII. Akta srpske Vrhovne komande. Pop. 3. Kut. 139. Obr. 31877. Közli *Krizman*: Srpska Vrhovna komanda. 197.
  22. *Károlyi Mihály*: Hit illúziók nélkül. Budapest, 1977.; *Jászi Oszkár*: Magyar kálvária – magyar feltámadás. A két forradalom értelme, jelentősége és tanulságai. Budapest, 1989. Szerkesztette Veres András.; *Paul Azan*: Franchet d'Esperey. Paris, 1949.; *Daniel Kalafatović*: i. m.; *Hatvany Lajos*: Das verwundte Land. Leipzig, 1921.
  23. *Krizman*: Beogradsko primirje. 121.
  24. *Károlyi*: Egy egész világ ellen. 415.; *Böhm Vilmos*: i. m. 67.; *Juhász Nagy Sándor*: A magyar októberi forradalom története (1918. okt. 31–1919. márc. 21.). Budapest, 1945. 261. Lásd még *Krizman* interjúját Linder Bélával a 16. számú lábjegyzetben.

25. A belgrádi memorandum. In: *Károlyi Mihály: Az új Magyarországért. Válogatott írásk és beszédek 1908–1919.* Szerkesztette: Litván György. Budapest, 252.
26. Uo.
27. „A magyarok ebben a háborúban együtt mentek a németekkel, ezért együtt fognak lakolni velük, ugyan-az lesz a büntetésük.” *Bogdan Krizman: Pitanje granica Vojvodine na Pariškoj mirovnoj Konferenciji.* In: *Zbornik za društvene nauke Matice Srpske, Br. 24.* (1956). 31.
28. *Károlyi: Egy egész világ ellen.* 421.
29. Uo. 422.
30. Károlyi a táviratban kiemelte: amennyiben e feltételeket nem fogadják el, a magyar kormány nem érez magában kellő erkölcsi erőt a szerződés aláírásához. Károlyi táviratát és d'Esperey kísérő szövegét lásd: Károlyi Mihály levelezései. I. 1905–1920. Szerkesztette: Litván György. Budapest, 1978. 257–258.
31. Károlyi emlékiratai szerint a tábornok csak azután egyezett bele a távirat továbbításába, hogy Károlyi kormánya lemondásával fenyegetőzött. Hit illúziók nélkül. 175.
32. *Károlyi: Egy egész világ ellen.* 424. Károlyi az egyezmény előzetes aláírásáról csak itt tesz említést. A Nemzeti Tanácsnak november 10-én tartott beszámolójában sem említi.
33. Károlyi ezen a ponton ellentmondásba keveredik, hiszen ha a prelimináris szerződés a magyar kormány részéről Clemenceau kedvező válasza esetén automatikusan életbe lép, akkor ez azt jelenti, hogy az már a Nemzeti Tanács jóváhagyása előtt alá lett írva, függetlenül a Nemzeti Tanács véleményétől.
34. „*D'Esperey tábornok úgy véli, hogy a hadműveletek folytatódjanak a Vajdaság elfoglalásáig.*” Kalafatović november 7-i távirata a főparancsnokságnak. AVII. Akta srpske Vrhovne komande. Pop. 3. Kut. 139. Obr. 31616. Közli *Krizman: Srpska Vrhovna komanda. 197.*; *Kalafatović: i. m. 523.*
35. Az 1918. május 8-i bukaresti békével Románia különbékét kötött a központi hatalmakkal s kilépett a háborúból.
36. *Ormos: i. m. 74.* A francia hadsereg készen állt a dunai átkelésre, és lemondott a különbékét megkötő Marghiloman-kormány.
37. A magyar küldöttség Belgrádban tartózkodó két tagja, Zimonyból szerb hajón utazva, 9-ről 10-re virradó éjjel érkezett a válasszal Budapestre. Kalafatović elégedetten nyugtázta: „...*amíg a magyarok válasza nem érkezik meg, megszakítás nélkül folytatódhatnak a hadműveletek.*” AVII. Akta srpske Vrhovne komande. Pop. 3. Kut. 139. Közli *Krizman: Beogradsko primirje. 129.*
38. *Károlyi: Hit illúziók nélkül.* 177.
39. Stielly vezérkari százados Újvidékről táviratban értesítette Kalafatovićot, hogy a magyar kormány Clemenceau levelére válaszul elfogadja a fegyverszüneti feltételeket. Érkezésük várható időpontját 11-én délelőtt 10 és 11 óra között jelezte. AVII. Akta srpske Vrhovne komande. Pop. 3. Kut. 139. Közli *Krizman: Beogradsko primirje. 30.*
40. VRS. Knj. 31. 152.
41. Linder és Mišić vajda között vita alakult ki, mivel Mišić azt akarta, hogy a megszállási zónában a magyar tisztviselők helyébe szerbek lépjenek. Végül Henrys kijelentette, hogy katonai konvencionál nincs helye ilyen vitának, és úgy döntött, hogy a magyar tisztviselők a helyükön maradnak. *Károlyi: Egy egész világ ellen.* 428.
42. *Ormos: i. m. 73.*
43. Az utolsó ponttal kapcsolatban Kalafatović szerint volt némi vita, mert az eredeti tervezetben úgy szerepelt, hogy az ellenségeskedés az aláírást követő napon szűnik meg. Linder ezt nehezményezte, mivel Magyarország már régen (november 1-jén – H. Á.) beszüntette az ellenségeskedést, és ennek újbóli megerősítése annullálta volna Magyarország korábbi döntését. Javasolta, hogy a szövegben egyszerűen csak mondják ki, hogy az ellenségeskedések megszűntek. Miután javaslatát Henrys tábornok elfogadta, Mišić is beleegyezett. *Kalafatović: i. m. 523.*
44. *Ormos: i. m. 71.*
45. Franchet d' Esperey „különleges utasítása a Henrys tábornok parancsnoksága alatt álló csapatoknak és a szerb katonaságnak”, amelyben a megváltozott körülményekre, valamint az Ausztria–Magyarországon uralkodó zavaros viszonyokra hivatkozva szükségesnek ítélte bizonyos változtatásokat eszközölni az október 10-i és 18-i utasításokban foglaltakhoz képest, amelyek egy ideiglenes szilárd védelmi front kialakítását irányozták elő Észak-Szerbiában. AVII. Akta srpske Vrhovne komande. Pop. 3. Kut. 120. Obr. 31749. Grada. 484. Valószínű, hogy d'Esperey-nek ez az utasítása Clemenceau november 5-i táviratán alapszik, amelyben elküldte a Németország elleni hadművelet tervét, amelynek harmadik pontja, „A fegyverszünet végrehajtása Szerbiában” d'Esperey számára előirányozta a szerb

kormányal egyetértésben az érdekelt pontok megszállását Boszniában és Hercegovinában, továbbá a Dunától és Szávától északra, hogy így biztosítsák Szerbia katonai védelmét és politikai érdekeit. A megszállást a november 3-i fegyverszünet 4. pontjára hivatkozva kellett végrehajtani, amelyben – idő- és földrajzi határoktól függetlenül – elő volt írva a stratégiai pontok megszállása a rend fenntartása, illetve a katonai hadműveletek folytatása érdekében. Idézi *Krizman*: Srpska Vrhovna komanda. 189. Mišić vajda már 3-án elrendelte az I. szerb hadsereg parancsnokának, hogy „*mivel a románok igényt tartanak a Bánátra, mielőbb szükséges, hogy a szerb csapatok elérjék a Fehértemplom–Versec–Temesvár vonalat*”. AVII. Akta srpske Vrhovne komande. Pop. 3. Kut. 120. Obr. 31701. Közli *Krizman*: Srpska Vrhovna komanda. 178.

46. *Vuk Vinaver*: Jugoszlávia és Magyarország a Tanácsköztársaság idején. In: Századok. 1971. 6. sz. 1219.
47. *Károlyi*: Egy egész világ ellen. 433.; *Jászi*: i. m. 68.; *Garami Ernő*: Forrongó Magyarország. Emlékezések és tanulmányok. Leipzig–Wien, 1922. 44.
48. *Károlyi*: Egy egész világ ellen. 428.
49. AVII. Akta srpske Vrhovne komande. Pop. 3. Kut. 136. Obr. 31882. In: Građa. 517.
50. *Vinaver*: i. m. 1219.
51. Marinković távirata a főparancsnokságnak. AVII. Akta srpske Vrhovne komande. Pop. 3. Kut. 139. Közli *Krizman*: Beogradsko primirje. 130. Marinković volt a szövetségesek keleti főparancsnokságánál a szerb vezérkar összekötő csoportjának a vezetője.
52. A kibúvót a rendelkezés alól abban vélték megtalálni, hogy Párizsból még nem érkeztek meg a megkötött fegyverszünet feltételei. Uo.
53. VRS. Knj. 31. 164.
54. A konvenció megkötéséhez fűződő francia érdekekről bővebben lásd *Ormos*: i. m. 59–93.
55. *Juhász Gyula*: Magyarország külpolitikája 1919–1945. Budapest, 1988. 20.
56. Károlyi mindenképp az ország határainak biztosítását akarta elérni nagyhatalmi garanciával, elkerülni ezáltal az ország területeinek megszállását az utódállamok által, és így időt nyerve felkészülni a tárgyalásokra a békekonferencián.
57. *Ormos*: i. m. 78.
58. Csehszlovákia és Románia kifogásaival kapcsolatban érdekes következtetésre jut Gratz Gusztáv. Szerinte ugyanis, miként a padovai fegyverszünet olasz fegyverszünet volt, úgy a belgrádi konvenció is magán viselte keletkezése helyének jegyeit. Következtetesképpen szerb fegyverszünet volt, egyáltalán nem törődött a csehek óhajával, és a románokét is csak kis mértékben vette figyelembe. *Gratz Gusztáv*: Forradalmak kora. Magyarország 1918–1920. Reprint. Budapest 1992. 48.
59. *Ormos*: i. m. 84.
60. A fegyverszüneti szerződések területi rendezéseivel kapcsolatos brit álláspont határozott volt: a szerződések katonai jellegűek és semmilyen módon nem befolyásolhatják az államhatárok sorsát, amelyek tekintetében kizárólag az összeülő békekonferencia hivatott dönteni. Angliát ebben a kérdésben konkrétan csak egy ügy izgatta, mégpedig a dunai vízi út, amit sikerült is biztosítani. *Arday Lajos*: Térkép csata után. Magyarország a brit külpolitikában 1918–1919. Budapest, 1990. 74.
61. *Ormos*: i. m. 84.
62. *Ormos*: i. m. 85.
63. A megszállás egyebek mellett azért maradt el, mert két (!) zászlóaljnyi francia erőt Fiume térségébe kellett vezényelni, hogy megakadályozzák az olasz–szerb fegyveres összetűzést.
64. Anglia párizsi nagykövete november 27-én értesítette kormányát, hogy Foch és Clemenceau letettek korábbi tervükről és leállították a megszállás előkészületeit. *Arday*: i. m. 76.
65. Henrys tábornok vezérkarából Vix alezredes és 12 francia, illetve szerb tisztből álló szövetséges katonai bizottság és 45 főnyi személyzet érkezett Budapestre. A bizottság feladata volt ellenőrizni a katonai egyezmény pontjainak végrehajtását, továbbá szándékuk szerint a francia csapatok szállításával és elhelyezésével kapcsolatos kérdéseknek a magyar kormányal összhangban történő rendezése. Henrys tábornok levele Károlyihoz november 20-án. In: Károlyi levelezése. 284. A levélben a francia csapatokkal kapcsolatos kérdések koordinálásaként meghatározott második feladat azonban szinte a bizottság kiküldésével egy időben tárgytalanná vált.